

UDK 339.5:339.9

XALQARO SAVDODA PROTEKSIONIZM SIYOSATINING KUCHAYISHI VA UNING OQIBATLARI

Quvvatova Zaxro

Bojxona instituti Iqtisodiy fanlar kafedrası katta o‘qituvchisi

Karimova Shaxzoda

Bojxona instituti 1 kurs kursanti

Annotatsiya: So‘nggi o‘n yillikda global iqtisodiy tizimda proteksionistik siyosatning kuchayishi xalqaro savdo jarayonlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, World Trade Organization doirasida ko‘p tomonlama savdo kelishuvlarining sustlashuvi, milliy manfaatlarni himoya qilishga qaratilgan boj stavkalari va notarif cheklovlarning ortishi global iqtisodiy integratsiyani sekinlashtirdi. Ushbu maqolada proteksionizm siyosatining iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy oqibatlari tahlil qilinadi, shuningdek, so‘nggi yillardagi tajribalar asosida ilmiy xulosalar beriladi.

Kalit so‘zlar: Proteksionizm, erkin savdo, bojxona tariflari, savdo urushi, globalizatsiya, notarif cheklovlar, iqtisodiy integratsiya, savdo balansi, sanoat siyosati.

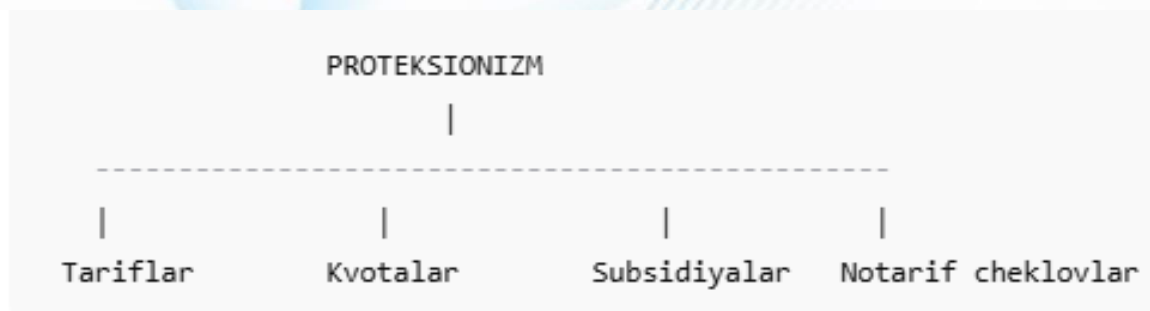
Kirish

XXI asr boshlarida xalqaro savdo tizimi liberallashtirish bosqichini boshdan kechirgan bo‘lsa, 2008-yilgi global moliyaviy inqirozdan so‘ng ko‘plab davlatlar ichki bozorni himoya qilish siyosatiga qayta boshladi. Ayniqsa, United States va China o‘rtasidagi savdo qarama-qarshiliklari global proteksionizm kuchayishining yorqin namunasi bo‘ldi. 2018-yildan boshlab ikki davlat o‘rtasidagi bojxona tariflarining oshirilishi “savdo urushi” tushunchasini yana kun tartibiga olib chiqdi. Natijada xalqaro savdo hajmlarining o‘sish sur‘ati sekinlashdi, global ta’minot zanjirlari uzildi va investitsion muhit beqarorlashdi.

1. Proteksionizm siyosatining nazariy asoslari

Proteksionizm – bu davlat tomonidan milliy ishlab chiqaruvchilarni himoya qilish maqsadida importga nisbatan cheklovlar joriy etish siyosatidir. Asosiy vositalari quyidagilar:

- Bojxona tariflari
- Import kvotalari
- Subsidiyalar
- Notarif cheklovlar
- Valyuta nazorati

1-rasm. Proteksionizm vositalari tizimi

Klassik iqtisodiy nazariyada (D. Rikardo, A. Smit) erkin savdo samaradorlikni oshiradi deb hisoblangan. Biroq yangi sanoat tarmoqlarini himoya qilish nazariyasi (infant industry argument) proteksionizmni ma’lum bosqichda asoslab beradi.

2. Zamonaviy davrda proteksionizmning kuchayish omillari

Global yetakchilik uchun kurash savdo cheklovlarining ortishiga olib kelmoqda. European Union ham strategik sanoat tarmoqlarini himoya qilish choralarini kuchaytirdi.

Pandemiya va ta’minot zanjirlari inqirozi

COVID-19 pandemiyasi davrida davlatlar tibbiy mahsulotlar eksportiga cheklovlar qo’ydi. Bu esa global savdo tizimining zaif tomonlarini ko’rsatdi.

Milliy xavfsizlik omili

Yuqori texnologiyalar, yarimo’tkazgichlar va energetika sohasida milliy xavfsizlik masalalari proteksionistik qarorlarning asosiy sababiga aylandi.

3. Tajriba va empirik tahlil

AQSh–Xitoy savdo mojarosi

2018–2020-yillarda o’zaro tariflarning oshirilishi natijasida:

- Savdo hajmi qisqardi
- Ishlab chiqarish xarajatlari oshdi
- Iste’molchilar uchun narxlar ko’tarildi

Savdo hajmi (mlrd \$)

2-rasm. AQSh–Xitoy savdo hajmi dinamikasi (shartli diagramma)

Yevropa tajribasi

European Commission tomonidan karbon soliqlari (CBAM) joriy etilishi yashirin proteksionizm sifatida baholanmoqda.

4. Proteksionizmning oqibatlari

Ijobiy jihatlar:

- Milliy sanoatni vaqtinchalik himoya qilish
- Ish o‘rinlarini saqlab qolish
- Strategik mustaqillikni oshirish

Salbiy jihatlar:

- Narxlarning oshishi
- Samaradorlikning pasayishi
- Savdo urushlari xavfi
- Global iqtisodiy o‘rishning sekinlashuvi

5. Muhokama

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, uzoq muddatli proteksionizm iqtisodiy samaradorlikni pasaytiradi. International Monetary Fund va World Bank hisobotlariga ko‘ra, savdo cheklovlarining ortishi global YAIM o‘rishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ma’lum darajadagi sanoatni himoya qilish siyosati qisqa muddatli ijobiy natija berishi mumkin.

Xulosa

Xalqaro savdoda proteksionizm siyosatining kuchayishi global iqtisodiy tizimda yangi muvozanat izlash jarayonini boshlab berdi. Erkin savdo tamoyillaridan chekinish qisqa muddatda milliy manfaatlarni himoya qilishi mumkin, biroq uzoq muddatda iqtisodiy samaradorlik va farovonlikni kamaytiradi. Kelgusida xalqaro savdo tizimining barqaror rivojlanishi uchun ko‘p tomonlama hamkorlikni kuchaytirish va savdo nizolarini muzokaralar orqali hal etish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Krugman, P. (1991). Increasing Returns and Economic Geography.
2. Ricardo, D. (1817). On the Principles of Political Economy and Taxation.
3. World Trade Organization (2023). World Trade Report.
4. International Monetary Fund (2022). World Economic Outlook.
5. World Bank (2023). Global Economic Prospects.
6. Baldwin, R. (2016). The Great Convergence.